

Adam Szeluga

"Nauczanie języka obcego w kształceniu wczesnoszkolnym. Rozwój świadomości wielokulturowej dziecka", Anna Jaroszewska, Wrocław 2007 : [recenzja]

Studia Germanica Gedanensia 16, 283-286

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

(S. 369). Während ihre Selbstbildnisse auch Selbstzweifel vermitteln, stellen die ihres Mannes eine idealisierende Überhöhung des Selbst dar.

Insgesamt ergibt sich also ein widersprüchliches Bild. Obwohl die Kubickis sich dem Ideal einer gesellschaftlichen Erneuerung verschrieben hatten, blieb ihre Beziehung teilweise dem Traditionellen verhaftet. In ihrem Kunstkonzept zeigt sich Margarete Kubicka unabhängig und avantgardistisch, andererseits ordnete sie ihren Weg als Künstlerin dem von Stanisław Kubicki unter. Davon zeugen nicht nur die ihn verherrlichenden Porträts, sondern auch die Arbeitsteilung des Künstlerpaares: Margarete Kubicka verdiente als Lehrerin den Lebensunterhalt für die Familie mit zwei Kindern. Aus dieser zusätzlichen Belastung – so Głuchowska – läßt sich auch ihre Vorliebe für die „schnellen Techniken“ wie Bleistiftzeichnung und Aquarell erklären.

Lidia Głuchowska kommt das Verdienst zu, das Werk und das Wirken dieses deutsch-polnischen Künstler-Tandems erstmals in seinem kunst- und lebensgeschichtlichen Kontext untersucht zu haben. Daß es, wie sie zu Recht betont, eine Ausnahme darstellte, ist Ausdruck der von Vorurteilen, Mißtrauen und Feindseligkeit geprägten deutsch-polnischen Beziehungen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Die nationalgeschichtliche Perspektive schlug sich auch in den kunsthistorischen Forschungen beider Seiten nach 1945 nieder und erschwerte ebenso wie die bis in die 1970er Jahre anhaltende Ablehnung des Expressionismus als nicht-realistischer Kunst in Polen und der DDR eine angemessene Würdigung des Schaffens von Margarete und Stanisław Kubicki. Der Monographie von Lidia Głuchowska kommt daher besondere Bedeutung zu. Neben einer tiefgehenden, multiperspektivischen Analyse des Werkes enthält sie auch biographische Chroniken, ein Ausstellungsverzeichnis und ein Verzeichnis der Bibliothek Kubickis. Besonders hervorzuheben sind die Reproduktionen von mehr als 200 Werken, die Hälfte davon in Farbe, die einen überwältigenden Eindruck von der Schönheit und dem Reichtum des Werkes von Margarete und Stanisław Kubicki vermitteln.

Marion Brandt (Gdańsk)

Anna Jaroszewska: *Nauczanie języka obcego w kształceniu wczesnoszkolnym. Rozwój świadomości wielokulturowej dziecka*. Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2007, 459 s.

Książka Anny Jaroszewskiej jest interdyscyplinarnym studium z zakresu wczesnej akwizycji języka obcego i wychowania wielokulturowego, dającym szeroki przegląd najnowszych tendencji w dydaktyce języków obcych i aktualnego stanu badań glottodydaktyki. Publikacja składa się

z czterech zasadniczych części, które wyznaczają zarazem jej centralne obszary rozważań:

1. Pojęcie i funkcje kultury w aspekcie dydaktycznym, wielokulturowość i międzykulturowość i relacje zwrotne, zadania, funkcje i koncepcje edukacji wielokulturowej oraz odniesienia świadomości wielokulturowej w glottodydaktyce,
2. Charakterystykę rozwoju dzieci w wieku wczesnoszkolnym, rolę języka i uwarunkowania procesów jego przyswajania, akwizycję pierwszego i drugiego języka, intrapersonalne cechy ucznia (osobowość, inteligencja, zdolność, pamięć, style poznawcze i style uczenia się),
3. Nauczanie języków obcych w kontekście rozwijania ich świadomości wielokulturowej, zarys historyczny problematyki, współczesne tendencje w Polsce i za granicą a także miejsce nauczania języków obcych w programach nauczania,
4. Własne badania autorki nad rolą języka obcego w kształtowaniu świadomości wielokulturowej dzieci, ich analiza i wnioski końcowe.

Pracę uzupełniają arkusze rozmów z dziećmi, ich rysunki oraz arkusz ankiety, przeprowadzonej przez autorkę.

Badania wielokulturowe, czy też używając niezwykle często stosowanych w literaturze przedmiotu terminów interkulturowe lub transkulturowe¹ stanowią jeden z najważniejszych problemów współczesnej dydaktyki języków obcych. W tymże też kontekście jawi się monografia Anny Jaroszewskiej jako udana próba usystematyzowania i uporządkowania dotychczasowych rozważań. Istotnym wydaje się też wkład własny w części empirycznej, weryfikujący istniejące założenia teoretyczne. Zadanie swoje realizuje Jaroszevska nadzwyczaj dokładnie, pogłębiając swoje wnioski wyjątkowo obszerną literaturą przedmiotu w języku polskim, angielskim i niemieckim, sięgającą od neuro- i psycholingwistyki oraz lingwistyki stosowanej, poprzez dydaktykę ogólną i dydaktykę języków obcych, aż po kulturoznawstwo i socjologię. Tak szeroka baza bibliograficzna utrudnia jednak zarazem umiejscowienie publikacji w bieżących nurtach badań neofilologicznych, sytuując ją pomiędzy dydaktyką wczesnoszkolną a glottodydaktyką.

Wychodząc od pojęcia *kultury* autorka rozważa kategorie *obcości i inności* w kontekście zachowania jednostki w grupie społecznej, także jako element świadomości nie tylko społecznej, ale i narodowej. Istota wielokulturowości tkwi w subiektywnym i ponadsubiektywnym sposobie postrzegania kultur, jako relacja kultur na pograniczu, przenikających się wzajemnie szczególnie silnie na ich peryferiach. Omówienia poszczególnych modeli wielokulturowości służą tutaj jako wyznacznik nowych wymiarów edukacji. Zbędne wydają się przy tym definicje pojęć i terminów, które powinny być odbiorcom książki

¹ Terminologiczne dylematy tego zakresu badań tematyzują m.in. w artykule: A. Szeluga, Brauchen wir eine Didaktik der Fremdheistkompetenz? Multikulturelle Faktoren im modernen Fremdsprachenunterricht, [w:] *Studia Niemcoznawcze*, Warszawa 2004, tom XXVIII, s. 945–952.

jak najbardziej oczywiste i nie wymagałyby tak dokładnych objaśnień np. *kategoryzacja, stereotypizacja i schematyzacja* na str. 22, *socjalizacja* str. 26, *nacjonalizm* str. 41, *transfer międzyjęzykowy* str. 93.

W drugim rozdziale z wielką uwagą przedstawione zostały problemy wczesnej akwizycji języka, z bardzo istotnym dla badanych problemów wskazaniem różnic w przyswajaniu języka pierwszego i drugiego i to nader wielopłaszczyznowo (!): z perspektywy zarówno lingwistyki (w opozycji natywizm – behawioryzm) jak też neuro- i psycholingwistycznej oraz teorii akwizycji języka. Udanie porządkuje autorka przy tym mnogość terminów i ich spotykane w literaturze przedmiotu nieostre odniesienia do opisywanych zjawisk (str. 81–82). W dalszej części nakreślono uwarunkowania psychologiczne rozwoju dzieci w wieku wczesnoszkolnym oraz kształtowanie ich postaw i przekonań.

Trzecia część pracy daje przegląd form i zakresów kształcenia językowego dzieci w aspekcie historycznym, ze szczególnym uwzględnieniem metod nauczania języków obcych w Polsce i na świecie w wieku XX. Model kształcenia początkowego i koncepcja integracji rysują współczesny obraz nauczania języków obcych w wieku wczesnoszkolnym w Polsce. Z wielką starannością przeanalizowała Jaroszevska w tym miejscu najważniejsze projekty edukacyjne i programy nauczania ostatnich kilku lat, przedstawiając ich cele i założenia a nawet szczegółowe treści, opierając przy tym swoje konkluzje na istotnych opracowaniach glottodydaktycznych, wydanych w ostatnim okresie (m.in. Iluk, Lewicki, Siek-Piskozub, Zawadzka). Dla porządku trzeba jednak zaznaczyć w tym miejscu, że znaczne części pierwszego i trzeciego rozdziału są niestety jedynie rozwinięciem już wcześniej publikowanych przez autorkę tekstów (punkty 1.1.1, 1.2.1, 1.3.1, 3.1, 3.3.1).

Godny wyróżnienia jest rozdział czwarty, będący relacją z badań własnych, podjętych przez autorkę. Ich celem było określenie zależności, na ile procesy nauczania i uczenia się języków obcych u dzieci w młodszym wieku szkolnym kształtują ich świadomość wielokulturową. Projekt ten przeprowadzono w oparciu o sondaż, analizę dokumentów i częściowo poprzez obserwację, które wykazały pewną niespójność pomiędzy teoretycznymi założeniami programów nauczania a treściami prezentowanymi w analizowanych podręcznikach i materiałach dydaktycznych. Koniecznym staje się więc uzupełnianie wprowadzanego na lekcji materiału przez nauczyciela, co w przypadku wielu nauczycieli nauczania zintegrowanego, nie dysponujących kompetencjami nauczyciela neofilologa, może stanowić sporą trudność. Problem kształcenia nauczycieli dla potrzeb nauczania wczesnoszkolnego mógłby moim zdaniem zostać w tym kontekście nieco dobitniej zaakcentowany.

Mimo kilku drobnych niedociągnięć (także redaktorskich, jak choćby błąd literowy nawet w spisie treści, str. 5) książka Jaroszevskiej zasługuje na miano interesującej i cennej pozycji z zakresu nauczania języków obcych dzieci, znacznie poszerzającej dotychczasowe badania. Autorka postawiła sobie wszakże wielce trudne zadanie, zgłębienia problemu wielopłaszczyznowo i wieloaspektowo, co musiało z oczywistych względów zaowocować pewnym

rozchwianiem metodologicznym, zwłaszcza pomiędzy badaniami z zakresu dydaktyki wczesnoszkolnej a glottodydaktyki. Fakt ten nie zmienia jednak w żadnym stopniu oceny, że monografia niniejsza jest wyjątkowo udaną próbą rozwiązania powyższej dychotomii. Wszyscy zainteresowani tematyką wczesnego nauczania języków obcych zyskali w opracowaniu Anny Jaroszewskiej nad wyraz bogate źródło wiedzy i inspirację do dalszych przemyśleń.

Adam Szeluga (Gdańsk)

Ilona Kromp: *Eigennamen in der deutschen und polnischen Kinderliteratur unter textlinguistischem und translatorischem Aspekt*. Frankfurt/ M. 2008: Peter Lang (= *Danziger Beiträge zur Germanistik* 24). 162 S.

Eigennamen (EN) sind als „eines der grundlegendsten und deshalb auch eines der fesselndsten, aber auch zugleich eines der am schwersten faßbaren Phänomene der menschlichen Sprache“ (Leys 1979, zit. nach Kromp 2008: 14), seit jeher Gegenstand wissenschaftlicher Überlegungen der Philosophen, Logiker, Soziologen, Literatur- und Sprachwissenschaftler. Im Mittelpunkt onomastischer Analysen standen vor allem die Fragen nach der Etymologie der EN, ihrer Semantik und Abgrenzung von Appellativa. In gegenwärtigen Untersuchungen werden EN in ihrer kontextuellen Umgebung analysiert und im Zentrum des Interesses stehen ihre Funktionen im Text, ihr konnotatives und assoziatives Potential und damit auch ihre ästhetische Wirkung. Das Problem der Übersetzung von EN wird jedoch relativ selten thematisiert. Diese Lücke versucht die vorliegende Studie von Ilona Kromp zu decken.

Die Arbeit versteht sich als eine bilaterale konfrontative Analyse von Eigennamen in deutschen und polnischen Texten für junge Leser unter textlinguistischem und translatorischem Aspekt. Ziel der Arbeit ist Festlegung textueller Merkmale und Determinanten der EN, ihre Klassifikation nach verschiedenen Kriterien, ihre Bestimmung und Beschreibung ihrer Textfunktionen, die Analyse der bei der Wiedergabe von EN in die Zielsprache angewendeten Strategien und schließlich der Vergleich der Textfunktionen im Original und im Translat am Beispiel der im Textkorpus enthaltenen EN (S. 10). Exzerpiert wurden die untersuchten EN, aus deutschen und polnischen Kinder- und Jugendromanen von E. Kästner, O. Preußler, H. und S. Schuhmacher, M. Ende, H. Ozogowska, A. Minkowski, A. Bahdaj, K. Siesicka und M. Musierowicz sowie ihren Translaten in die polnische bzw. deutsche Sprache. Die Auswahl der Texte ist durch die wesentliche Rolle der EN für die Konstitution und Rezeption der Kinder- und Jugendliteratur begründet.

Das erste Kapitel der Arbeit liefert einen Überblick über ausgewählte Aspekte sprachwissenschaftlicher Erforschung von EN, der den theoretischen Ausgangspunkt für weitere Analysen in der vorliegenden Arbeit bestimmen